

SSSR

Nepřebornost (293mil (1991)) – (pro srovnání Francie 70mil)

M. Putna, Obrazy z kulturních dějin ruské religiozity, Rusko mimo Rusko (o kulturní emigraci)
dnes aktuální akcent na odlišnost Ruska a Ukrajiny platí pro všechny vazalské státečky a národy
výrazně kulturně profilované byly vždy národy Pobaltí a Kavkazu, k tomu lze připočíst národy
Povolží.

Obtížnost dohledání „národního původu“ děl (i filmů) ku nutnosti vytýkat před závorku původ jejich
tvůrců (ve filmu navíc problematika toho, který režisér tvořil v kterém studiu).

Charakter ruského umění: „široká duše“: „záliba v extrémech, nadutost ... exhibicionismus,
sentimentalita, sebetřýznění, chaos všeho druhu“ (Putna) těžkomyslnost, hlubokomyslnost. Mýtus o
vyvoleném národu – spása světa skrze onu širokou ruskou duši. Devótnost a teatrálnost pravoslaví.

po občanské válce rozštěp na kulturu domácí a emigrantskou (Stravinskij, Nabokov, Chagall)

většina kvalitní kultury stála v SSSR do jisté míry v opozici k režimu – vyhrocení obecné situace
kultury, která neunesla ideologickou zátěž ani zakázkovost

pro představu o průběhu sovětizace:

Naděžda Mandělštamová Dvě knihy vzpomínek – nelítostná a otevřená obžaloba systému

ukázka – glosa o charakteru Ukrajiny a Ruska

gulagová literatura

krásná literatura (1. pol. 20. stol)

M. Bulgakov Mistr a Markétka

B. Pasternak Doktor Živago

A. Platonov Čevengur

poesie!

výtvarné umění té doby:

Kuzma Petrov-Vodkin (1878-1939)

Pavel Filonov (1883-1941)

Aleksandr A. Dejneka (Ukrajinec) (1899-1969)

– cesta ku specifické abstrakci ku portrétům Stalina, „aby přežili“

hudba:

Mjaskovskij, Prokofjev, Mosolov, Šostakovič,

plejáda autorů tvořících sovětskou postmodernu: **Sofia Gubajdulina (1931), Alfred Šnitke, Arvo
Pärt (1935), Valentin Silvestrov (1937)**... Všichni dostali příležitost tvořit pro film (!). Kromě
Šnitkeho ještě všichni žijí a tvoří.

ve filmové hudbě k zapamatování průkopník elektroniky Eduard Artěmjev (1937-2022)

o skutečné povaze oprese:

Volkov, Svědectví: paměti Dmitrije Šostakoviče (podobně „tajné“ paměti Prokofjeva)

Rozhovory Alfreda Schnittkeho s violoncellistou Alexandrem Ivaškinem

2. pol. století rozštěp na undergroundovou a oficiální kulturu (underground nemá filmy!).

V 80. letech navíc perestrojková kultura

film:

takřka vše je na youtube – zacházení s autorskými právy v Rusku dříve i dnes

rutracker.org

Film jako „skupinové umění“, ale i umění mimořádně vhodné pro propagandu – mimořádně obtížné v podmínkách stalinismu. Cenzura (překvapivě nízká produkce filmů až do Stalinovy smrti, prostě se báli o život). Přesto se někdy tvůrcům schematičnost ideologie dařilo překonávat:

20. a 30. léta

„otcové zakladatelé“

Alexandr Dovženko (1894-1956) (Ukrajinec) folklorismus, expresionismus

Dziga Vertov (1896-1954) montáž

Sergej M. Ejzenštejn (1898-1948) spolupráce s Prokofjevem (Alexandr Něvský, Ivan Hrozný)

– Vertov a Ejzenštejn židovského původu, všichni tři formalisté, všichni kolize s režimem.

Schematismus v námětech závažných snímků přetrvával až do 70. let 20. století – SORELA jako závazek. Pronikání svobodného myšlení do filmu v SSSR se dělo vždy buď za cenu ztráty další kariéry (Askoldov, Chamdamov) anebo skrz drobné úlitby, letité boje s cenzurou (Rublev) a vždy skrz mimořádně silnou uměleckou vizi (X i v Tarkovského Zrcadle nalezneme prvky „pro cenzuru“ – vojáctví, militarismus pronikající v SSSR i v dnešním Rusku do většiny děl)

dvojdílnost většiny sovětských velkofilmů (někdy přebíraná na západě – nedávno Kill Bill, Nymfomanka)

klíčových osobností novějšího sovětského filmu bylo vícero:

Sergej Paradžanov, Andrej Tarkovskij, Alexej German, Andrej Končalovskij, Elem Klimov, Nikita Michalkov, Georgij Danělija, Sergej Solovjov.

v lokálních studiích se dařilo víc pronikat se svobodomyšlnými náměty a tématy, zejména Gruzínci měli celou řadu vynikajících „auteurů“: Tengiz Abuladze, Alexandr Rechiašvili... Existence Kazašské nové vlny na přelomu 80. a 90. let. V oděských studiích působil Jurij Iljenko, Kira Muratova...

Celá řada filmařů, kteří neměli možnost rozvinout svůj talent (Larisa Šepit'ko, Alexandr Askoldov, Rustam Chamdamov) anebo se více realizovali až po pádu sovětského režimu (Alexandr Sokurov).

K těm všem musíme připočít celou řadu řemeslně vynikajících autorů spolupracujících s režimem (Sergej Bondarčuk), autorů žánrových filmů, pohádek atd.

První impulzy k vyjití mimo schematičnost se dařilo postupně prosazovat až koncem 50. let – Kalatozov

Michail Kalatozov (1903-73)

Gruzín.

Vlivy Resnais, sám pomáhal estetiku nové vlny formovat + navazoval na předešlé ve smyslu „sovětské školy“ kinematografie, dařilo se mu prolamovat schematičnost zápletek

virtuoznost kamery

Jeřábi táhnou

Soy Cuba (1964)

<https://prehrajto.cz/soy-cuba-1964-cztitulky/6330e267c8912>

6:05

1:17:37

přímé vlivy francouzské nové vlny přinesla do sovětské kinematografie až další generace filmařů

Marlen Chucijev (1925-2019)

Gruzín

Červencový déšť (1966)

cinéma vérité

<https://www.youtube.com/watch?v=ohakjwIYkrE>

Kira Muratova (1934-2018)

Moldavská Ukrajinka

ženské kino

směřovala k postmoderně (vrchol po roce 1989)

Dlouhé loučení (1971)

trezorový film

improvizace

<https://www.youtube.com/watch?v=KxNiyctaYRQ>

1:25:00

Poznávajíc širý svět (1979)

hudba Valentin Silvestrov

11:27

22:34

1:10:04

Astenický syndrom

55:49

2:03:55 - psi

Čechovovské motivy

32:29

Otar Iosseliani (1934-2023)

Gruzín

mezinárodní proslulost – v 70. letech emigroval do Francie

demaskování lidských stereotypů, quasi groteska – Jacques Tati. Improvizace.

Žil zpívající drozd (1970)

40:03

58:52

Sbohem, můj sladký domove 1999:

<https://www.youtube.com/watch?v=51uhtPVxzQg>

iniciační osobností sovětského kina mimo západní vlivy byl

Sergej Paradžanov (1924-1990)

Armén

navazoval na němý film, pro jeho homosexualitu bylo jedním z jeho nejtypičtějších rysů výrazné estétství a s ním spojená výtvarnost, k tomu se připojoval folklorismus. V 70. letech v gulagu.

Mýty a s nimi spojená fantastika, folklor. Vliv na řadu dalších autorů (např. i „našeho“ Jakubiska)

Stíny zapomenutých předků (1964)

hudba Myroslav Skorik – tzv. Kyjevská avantgarda

https://cs.wikipedia.org/wiki/Myroslav_Skoryk

kamera Jurij Iljenko – viz dále

12:10 – napojení reálu – až po 15:48

31:37

59:53

1:19:36 – delší

1:25:00

Sayat nova (1969)

(Barva granátového jablka)

orloje

hudba Tigran Mansurjan

<https://operaplus.cz/tigran-mansurjan-rad-bych-duchovni-hudbe-venoval-vice-casu/>

15:15

22:25 – 28

1:04:04

Jurij Iljenko (1936-2010)

Ukrajinec.

nejprve kameraman. Klíčová osobnost tzv. Poetického filmu Ukrajiny. Později obtížné prosazování námětů. Směřoval ke specificky vzniklému expresionismu. V závěru života se prosazoval v ukrajinském parlamentu jako nacionalista.

Předvečer svátku Ivana Kupala (1968)

hudba Leonid Hrabovskij – opět člen kyjevské avantgardy

20:05

Bílý pták s černým znamením 1970

<https://www.youtube.com/watch?v=fSUXK32fOx0>

34:43

39:26

jmenujte rysy snímání

Mavka, Lesní píseň

Lesja Ukrajinka

hudba Jevhen Stankovič – opět Kyjevská avantgarda

https://en.wikipedia.org/wiki/Yevhen_Stankovykh

11:53 – 15:22

16:50

26:49 – 32:09

1:00:13

Labutí jezero – zóna

hudba Virko Balej – opět Kyjevská avantgarda

https://en.wikipedia.org/wiki/Virko_Balej

Modlitba za hejtmana Mazepu (2010)

https://www.youtube.com/watch?v=sTRaXH_Cn4M&t=6694s

soutěžilo ve queer sekci berlínského festivalu – vymknuté, cholerické, obtížně pochopitelné gesto

Andrej Tarkovskij (1932-86)

Rus

pouze 7 filmů

kultovní figura

česky vyšly jeho deníky

počínaje Andrejem Rublevem vytvářel svůj vlastní osobitý filmový jazyk, stylově na pomezí redukcionismu, námětově vysoce spirituálně vznícený – živly, mysticismus

v 80. letech v emigraci

Andrej Rublev (1966)

<https://www.youtube.com/watch?v=x6kqlveBhVY&t=714s>

12:01

47:50 svátek

<https://www.youtube.com/watch?v=4JpnrdeOAcM>

Solaris (1972)

<https://www.youtube.com/watch?v=6-4KydP92ss>

31:50 auta

<https://www.youtube.com/watch?v=xXa6XpaxBS0>

19:08

47:59

hudba Eduard Artěmjev

Zrcadlo (1975)

autobiografie, účtování s „velkými dějinami“

11:10 – filmový jazyk

1:37:02

vážná hudba ve filmu – Robert Sedláček, Největší z Čechů (2010) (J. J. I. Brentner, Harmonica duodecatometria ecclesiastica op. 1, Desidero te)

<https://www.youtube.com/watch?v=14bfXf1TWrY>

2:48

Stalker (1979)

hudba E. Artěmjev

<https://www.youtube.com/watch?v=TGRDYpCmMcM>

0:36

33:40

1:16:40

1:40:32

2:32:30

Nikita Michalkov (1945)

Rus

Otrokyně lásky (1976)

hudba E. Artěmjev

téma němého filmu na přelomu Ruska a SSSR – původně Chamdamovův film

<https://prehrajto.cz/otrokyne-lasky-sssr-drama-1976-sk-titl-tvrip/586d0ca12480a>

1:25:00

Příbuzenstvo

<https://www.youtube.com/watch?v=du-1H8aLtj8>

41:17

Andrej Končalovskij (1937)

Rus

mj. spoluscénarista Tarkovského Andreje Rubleva

v 80. letech v emigraci

Příběh Asji Klačinové, která milovala, ale nevdala se (1966)

<https://www.youtube.com/watch?v=O6Ab-0yNmYQ>

trezorový film – nepřikrášlený sovětský venkov. Přiznané prostředky nové vlny

23:54

Sibiriáda (1979)

dobývání východních území

více jak 4hodinová stopáž

<https://www.youtube.com/watch?v=6P5Nf7xzXS0>

začátek

16:51

22:50

47:00

<https://www.youtube.com/watch?v=QNNKHYZeuj4>

Romance o zamilovaných (1974)

5:20

55:11

II

16:24 - 31

pozn. sovětské muzikály a operety:

Izák Dunajevskij – Vojtěch Frank, *Recepce sovětské operety v Československu na případu Dunajevského Bílého akátu*

D. Šostakovič Moskva Čeremušky (Brno Lesná)

<https://www.youtube.com/watch?v=WjC1hm9Rh-s>

14:25

Melodie Verijské čtvrti, Cikáni jdou do nebe, Na shledanou, Mary Poppins

Bílé noci pošťáka Ivana Trjapicina

<https://www.youtube.com/watch?v=r3xmalxTwVQ>

7:25

Alexandr Askoldov (1932-2018)

ruský Žid

jediný film

Komisařka (1967)

jediný autorův film, trezorový – vykreslení vojačky jako matky, navíc nechávají své dítě k adopci Židům

hudba Alfred Schnittke

<https://www.youtube.com/watch?v=RoJlhadFY1Q>

58:25

Tengiz Abuladze (1924-94)

Gruzín

pouze 7 filmů

jeden z tvůrců bezprostředně navazujících na neorealismus a posléze svobodomyšlně prosazujících své postoje skrz žánr podobenství

Prosba (1967)

https://de.wikipedia.org/wiki/Nodar_Gabunia

<https://www.youtube.com/watch?v=mLQzcaU9WpM>

30:07

Pokání (1984)

česky vyšel ve velkém nákladu scénář

klíčový film tání či perestrojky – poprvé jasně vysloveno, co se dělo

<https://www.youtube.com/watch?v=w-6w1Dd3q3Q>

sen 1:00:30

hledání vzkazu 1:16:11 – hudba Arvo Pärt

Larisa Šepit'ko (1938-1979)

Ukrajinka

8 filmů

existuje monografie v češtině

zemřela při autonehodě

Ty a já (1971)

hudba Alfred Šnitke

<https://www.youtube.com/watch?v=ZGoRM0xRPTQ>

4:30 – Čtvrtá symfonie

24:15

1:27

analyzujme

Vzestup

<https://www.youtube.com/watch?v=VteY61FDhc8>

42:37

Elem Klimov (1933-2003)

Rus

7 filmů

manžel Larisy Šepit'ko. Výrazně expresionistický režisér – **Jdi a dívej se** (1985) je na pomezí exploatačního kina – Bělorusko a 2. válka v něm

Agónie, konec Rasputina (1981)

<https://www.youtube.com/watch?v=Xa-V-hF-uW0>

1:30:00

Loučení

dokončení filmu manželky

20:20 - čarování

41:50 – oheň

1:22:10 - strom

Alexej German (1938-2013)

Rus

6 filmů

výrazný zjev, cizelér, inovátor – inovace filmové mizanscény a narace. Velmi obtížné filmy (jen 5 titulů). Silně kritický vůči SSSR a ruskému duchu.

Je těžké být bohem

– mniši

41:16

Rustam Chamdamov (1944)

Uzbek

„prokletý“ režisér – školní práce spustila cenzuru i na akademiích, první film v půlce zastaven, druhý po 20 letech atd.

Anna Karamazoff (1991)

hudba Alexander Vustin

perestrojková kultura

Sergej Solovjov (1944-2021)

Rus

Výrazně výtvarný režisér. Režimu přijatelný, přesto v období 80. let točil filmy prodchnuté očekáváním svobody:

ASSA (1987)

postmoderna

tematizovaný sovětský underground – skupiny Kino (Viktor Coj) a Akvarium

<https://www.youtube.com/watch?v=VOeDP6eUgD0&t=5612s>

1:29:40

Georgij Danělija (1930-2019)

Gruzín

„vyšší pop“, kino morálního neklidu ku mírnému pokroku v mezích zákona – komunální komedie
spolupráce s Gijou Kančelim

Nebud' smutný „Můj strýček“

<https://www.youtube.com/watch?v=M6KxVntypo4>

30:29

31:39

1:23:58

Kin-dza-dza

<https://www.youtube.com/watch?v=EYHv8eJrW2Y>

20:49

46:48

1:00:27

1:11:51

1:50:00

Slzy padaly (1982)

<https://www.youtube.com/watch?v=9Dj9TSutC4o>

hudba Gija Kančeli

0:14

14:10

16:20 analyzujme

1:21:24

3. symfonie

<https://www.youtube.com/watch?v=3UFGcLwNMOE>

6. symfonie

<https://www.youtube.com/watch?v=5rv7uK9fJi4>

Šengelaja

Pirosmani

<https://www.youtube.com/watch?v=AYcjL9hbAC0>

22:26

Alexandr Sokurov (1951)

sibiřský Rus

dědic Tarkovského (jako řada dalších – Zvjagincev, Keedus, Lopušanskij atd. atd.)

jeden z nejobtížnějších současných ruských filmařů

Truchlivá netečnost:

<https://www.youtube.com/watch?v=IVNXXWYcx9E>

Dny zatmění (1988)

https://www.youtube.com/watch?v=mOqawjX_22s

hudba Jurij Khanin

0:24

1:23:55

1:40:30

Ema Bovaryová (Smiluj se nad námi) (1989)

<https://www.youtube.com/watch?v=PxJTOfo4Lh0>

12:05

[1:18:38](#)

Ruská archa

film na jediný záběr

<https://www.youtube.com/watch?v=Lq7vNVX5KD8>

[1:15:38](#)

Faust

<https://www.youtube.com/watch?v=KZo4rl8jZL4>

Rolan Bykov (1929-98)

Hastroš (1983)

<https://www.youtube.com/watch?v=eHExiCW1mLc&t=1291s>

21:05

<https://www.youtube.com/watch?v=IQyAzhvskg0>

52:35

hudba Sofia Gubajdulina

animovaná tvorba

Jurij Borisovič Norštějn

Pohádka pohádek – muzika Meerovič

<https://www.youtube.com/watch?v=vTowzpTwv4s>

Pärt:

Barevné sny

https://www.youtube.com/watch?v=PNSK_EiMU14